

بررسی رابطه بین ادراک از محیط کلاس با سرزندگی تحصیلی
دانشجویان، مورد مطالعه: دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری
دانشگاه تهران

Survey of the Relationship between Perception of the Classroom
Environment and Students Academic Adjustment in the
Faculties of Social and Behavioral Sciences, University of Tehran

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۴/۰۸/۲۴

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۰۵/۲۵

Seyed Mohammad Mirkamali
Amin Homayeni
Mohammad Amiri

سیدمحمد میرکمالی*

امین هماینی دمیرچی**

محمد امیری***

Abstract: In this research the relationship between perception of the classroom environment and students academic adjustment was studied in the faculty of Social and Behavioral Sciences in University of Tehran. The research method was descriptive-correlational and study population consisted of all of the students in the faculty (N=6728). Cochran formula was used to determine the sample size. The number of 363 people were selected as the selection method was stratified. Two questionnaires was used; perception of the classroom environment and the academic adjustment. Content validity of the questionnaires was confirmed by the experts' opinions and their reliability was approved by Cronbach's alpha coefficient. In this article the results showed that there is a considerable positive relation (with the $P < 0.01$) between the perception of the classroom environment and students academic adjustment. The stepwise regression analysis showed that between all the perception of the classroom environment components, only selection component could predict the students academic adjustment.

چکیده: هدف این تحقیق بررسی رابطه بین ادراک از محیط کلاس با سرزندگی تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران بود. روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی و جامعه آماری پژوهش را کلیه دانشجویان پردیس علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران تشکیل می‌دادند ($N = 6728$). برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد و تعداد ۳۶۳ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند که گزینش آنها با استفاده از روش طبقه‌ای متناسب صورت گرفت. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه ادراک از محیط کلاس و پرسشنامه سرزندگی تحصیلی استفاده شد. روایی محتوایی پرسشنامه‌ها با استفاده از نظر متخصصان و پایایی آنها با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد. نتایج نشان داد بین ادراک از محیط کلاس و سرزندگی تحصیلی دانشجویان رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح $P < 0/01$ وجود دارد. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام نشان داد که از بین مؤلفه‌های ادراک از محیط کلاس، تنها مؤلفه انتخاب قابلیت پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی دانشجویان را داشت.

Keywords: Perception of the classroom environment, Academic adjustment students, University of Tehran.

واژگان کلیدی: ادراک از محیط کلاس، سرزندگی تحصیلی، دانشجویان، دانشگاه تهران.

* استاد مدیریت آموزشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران،
(نویسنده مسئول، aminhomayeni@yahoo.com)
*** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.

مقدمه

انسان در گستره زندگی، مسیر پر فراز و نشیبی را طی می‌کند که سرشار از چالش‌ها و فرصت‌هاست. در برخورد با چالش‌ها از توانمندی‌های خویش بهره می‌بریم تا بر این اساس، راهبردهای مان را برای مدیریت موقعیت، انتظارات، درگیر شدن، سازگاری و کنار آمدن با چالش‌ها و نیازها هماهنگ کنیم. این توانمندی‌ها، شامل توانمندی‌های تاریخی، شخصی و زمینه‌ای است. فرصت‌ها، تهدیدها و چالش‌هایی که بستر کاربرد توانمندی‌های ذکر شده ایجاد می‌کند را می‌توان در چند مقوله بیان کرد. نخستین مقوله چالش‌هایی هستند که به تکمیل مرحله به‌خصوصی از چرخه زندگی اختصاص دارند. برای مثال، اتمام دوره دبیرستان فرصت و چالشی است که با نوجوانی همراه است. دوم، فرصت‌ها و چالش‌هایی را شامل می‌شوند که با گذر از یک مرحله چرخه زندگی به مرحله بعدی ارتباط دارند و شامل ترک خانه و مانند آن است. سوم، چالش‌های مرتبط با ایجاد یا ترک عادت‌های پایدار هستند. از سوی دیگر، اداره بهتر خلق یا نوع دوستی بیشتر عادت‌های پایداری هستند که ممکن است بخواهیم در خود پرورش دهیم. چهارم، فرصت‌ها و چالش‌هایی هستند که به طور روزمره به وجود می‌آیند. رویدادها در هر یک از این مقوله‌ها ممکن است منابع کنار آمدن ما را تا بیشترین حد به چالش بکشند، اما این امکان هم است که فرصت‌هایی را برای رشد شخصی و تحول ما فراهم سازند (کار، ترجمه شریفی و نجفی زند، به نقل از دهقانی‌زاده و حسین‌چاری، ۱۳۹۱).

اما بخش قابل‌توجهی از چالش‌های زندگی مربوط به دوره تحصیل است که چالش‌های تحصیلی از جمله: نمرات ضعیف، سطوح تنش، تهدید اعتماد به نفس در نتیجه عملکرد، کاهش انگیزش و تعامل و ... از این موارد است. دوران تحصیل، دوره‌ای از زندگی است که در آن تغییرات شناختی و اجتماعی سریعی اتفاق می‌افتد (اسپیر^۱، ۲۰۰۰). از این رو، انطباق و سازگاری با فرصت‌ها و چالش‌های تحصیلی مورد توجه پژوهشگران تعلیم و تربیت بوده است. بدین‌سان، عواملی که موجب سازگاری هرچه بیشتر آدمی با نیازها، چالش‌ها و تهدیدهای زندگی می‌شوند، بنیادی‌ترین سازه‌های موجود مورد بررسی رویکرد مثبت هستند. سازگاری شامل عرصه‌های مختلفی است؛ سازگاری در انتقال به محیط یا موقعیت جدید، سازگاری در روابط بین فردی و سازگاری در موقعیت‌های آموزشی که از آن تحت عنوان سازگاری تحصیلی یاد می‌شود. سازگاری تحصیلی به توانمندی فراگیران در انطباق با شرایط و

---

1. Carr
2. Spear

الزامات تحصیل و نقش‌هایی اشاره دارد که دانشگاه به عنوان یک نهاد اجتماعی فرا روی آنها قرار می‌دهد (پتوس^۱، ۲۰۰۶).

در دیدگاه‌های مختلف مجموعه توانایی‌ها و استعدادها درونی که در نحوه این سازگاری دخالت دارند، مورد توجه قرار گرفته است. از جمله این توانایی‌ها و استعدادها که موجب سازگاری افراد در برابر تهدیدها، موانع، سختی‌ها و فشارها در حیطه تحصیلی می‌شود، سرزندگی تحصیلی^۲ است. سرزندگی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی را در چارچوب زمینه روان‌شناسی مثبت منعکس می‌کند. سرزندگی تحصیلی به صورت توانایی دانشجویان برای موفقیت در برخورد با موانع و چالش‌های تحصیلی که در مسیر زندگی تحصیلی معمول هستند، تعریف شده است (مارتین و مارش^۳، ۲۰۰۸). همچنین سرزندگی تحصیلی به پاسخ مثبت، سازنده و انطباقی به انواع چالش‌ها و موانعی که در عرصه مداوم و جاری تحصیلی، تجربه می‌شوند؛ اشاره دارد (پوتواین و همکاران^۴، ۲۰۱۱). سرزندگی تحصیلی، توانایی برخورد با چالش‌ها و موانع زندگی روزانه تحصیلی است. مارتین و مارش (۲۰۰۶) تصریح کردند که سؤالات چالش‌برانگیزی وجود دارند که در زمینه تحصیلی نیاز به توجه دارند. دانشگاه‌ها و دیگر محیط‌های آموزشی مکان‌هایی هستند که در آنها چالش‌های تحصیلی، موانع و فشارها، حقیقت پایدار زندگی تحصیلی هستند و پژوهش‌های انجام‌شده به‌طور واضح این امر را حمایت می‌کنند (گنزالز و پادیلا^۵، ۱۹۹۷؛ فین و راک^۶، ۱۹۹۷؛ اوراستریت و براون^۷، ۱۹۹۹؛ مارتین و مارش، ۲۰۰۶).

پیشایندهای سرزندگی تحصیلی در سه سطح مختلف روانی^۸، عوامل مربوط به محیط کلاس و مشارکت در فرایند تحصیل و عوامل مربوط به خانواده و همسالان مورد توجه قرار گرفته است (مارتین و مارش، ۲۰۰۸). در این مقاله با توجه به اینکه تمرکز اصلی محققان روی ادراک از محیط کلاس به عنوان یکی از عواملی که می‌تواند سرزندگی تحصیلی دانشجویان را تحت‌تأثیر قرار دهد و آن را پیش‌بینی کند، به‌شمار می‌آید؛ بنابراین از بین پیشایندهای سرزندگی تحصیلی که پیش‌تر ذکر شد به پیشایندهای دانشگاه و کلاس درس می‌پردازیم.

-
1. Pettus
  2. Academic Adjustment
  3. Martin & Marsh
  4. Putwain & et al
  5. Gonzalez & Padilla
  6. Finn & Rock
  7. Overstreet & Braun
  8. Psychological Factors

مدت‌هاست که دانشگاه و کلاس درس به عنوان فضای حیاتی برای موفقیت تحصیلی دانشجویان به رسمیت شناخته شده است. کیفیت و چگونگی گذراندن حضور در کلاس‌ها، نقش مهم و تعیین‌کننده‌ای در یادگیری دانشجویان دارد و عکس‌العمل‌ها و ادراک دانشجویان را نسبت به تجربیات دانشگاه تحت‌تأثیر قرار می‌دهد (ماچرا^۱، ۲۰۰۸). دانشجویان وقتی بهتر یاد می‌گیرند که محیط کلاس درس و فضای حاکم بر آن را مثبت و مناسب ارزیابی کنند (درمان و آدامز^۲، ۲۰۰۴).

سه بعد ساختار کلاس^۳ یعنی؛ تکالیف^۴، ارزشیابی^۵ (شامل تأکید و سخت‌گیری در ارزشیابی) و مرجعیت تکالیف^۶، ابعادی هستند که بر یادگیری و انگیزش دانشجویان تأثیرگذارند. تکالیف، عنصر اصلی در یادگیری کلاسی، چگونگی طراحی ساختار کلاس، چگونگی طراحی ساختار تکالیف و فعالیت‌های یادگیری محسوب می‌شوند. ارزشیابی ناظر به روش‌هایی است که دانشجویان به وسیله آن مورد ارزشیابی قرار می‌گیرند. مرجعیت، ناظر به گرایش اساتید در جهت دادن حق انتخاب و کنترلی که دانشجویان در فعالیت‌های کلاسی دارند، است (ایمز^۷، ۱۹۹۲، به نقل از مرادی و چراغی، ۱۳۹۳). ابعادی که در این تحقیق در مورد ادراک از محیط کلاس مورد بحث و بررسی قرار گرفته شامل چهار بعد (علاقه، چالش، انتخاب و لذت) است. این ابعاد به صورت عام روی سرزندگی و به صورت خاص روی سرزندگی تحصیلی دانشجویان اثرگذار بوده و باعث می‌شود تا دانشجویان همیشه سرحال بوده و با هرگونه شرایط کنار بیایند و شاداب و سرحال باشند.

بنابراین، زندگی تحصیلی از مهم‌ترین دوره‌های زندگی فرد است که بر تربیت و یادگیری ثمربخش و موفقیت‌آمیز فرد تأثیر می‌گذارد و در آن، لیاقت‌ها و توانایی‌ها به بار می‌نشیند و پیشرفت‌های علمی حاصل می‌شود؛ اما در این زندگی، دانشجویان با انواع چالش‌ها، موانع و فشارهای خاص دوران تحصیل مواجه می‌شوند. برخی از دانشجویان در برخورد با این موانع و چالش‌ها موفق عمل می‌کنند، اما گروهی دیگر از دانشجویان در این زمینه ناموفق هستند. بنابراین، می‌توان از طریق آموزش، غنی کردن محیط کلاس و اعمال روش‌های مناسب تربیتی، موجبات عملکرد تحصیلی بهتر و سلامت روانی و سرزندگی تحصیلی این دانشجویان را فراهم آورد. بر این اساس، با توجه به نقش متغیرهای ادراک از محیط کلاس و سرزندگی تحصیلی در

-
1. Mucherah
  2. Dorman & Adams
  3. Structure of Class
  4. Tasks
  5. Evaluation
  6. Tasks Authority
  7. Ames

پیشرفت و موفقیت تحصیلی، همچنین تحقیقات بسیار معدود و خلأهای پژوهشی در این زمینه و استفاده از نتایج این پژوهش در زمینه آسیب‌شناسی محیط‌های کلاسی دانشگاه مورد مطالعه (دانشگاه تهران) و سرزندگی تحصیلی دانشجویان از ضرورت‌های مهم این مطالعه است؛ بنابراین، هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین ادراک از محیط کلاس درس و سرزندگی تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران است.

پیشینه پژوهش

پاتریک و ریان^۱ (۲۰۰۸) نشان دادند ساختار کلاس درس از عوامل موفقیت‌ساز و پیشرفت‌دهنده فراگیران است. در تحقیق دیگری بانگ^۲ (۲۰۰۱) بیان کرد انگیزش و رفتار دانشجویان با توجه به موضوع و کلاس درس تغییر می‌کند. بدری‌گرگری و حسینی اصل (۱۳۸۹) در پژوهشی نشان دادند که بُعد جذابیت و برانگیزانندگی ساختار کلاس، مهم‌ترین پیش‌بین‌های انگیزش چیرگی فراگیران هستند. در مجموع؛ پژوهش‌ها بر نقش ساختار کلاس در تعیین نوع رفتار و تجربه تحصیلی فراگیران صحنه گذاشته و نشان داده‌اند که اهداف پیشرفت فردی و تجربیات تحصیلی فراگیران تا حدودی معرف ساختار کلاس است (کاپلان و ماهر^۳، ۱۹۹۹؛ فرایدل و همکاران^۴، ۲۰۰۷).

شواهد پژوهشی گوناگون از نقش تأثیرگذارانه ساختار کلاس در ایجاد انگیزش و سرزندگی تحصیلی دانشجویان پرده برداشته‌اند. به عنوان مثال، گرین و همکاران^۵ (۲۰۰۴) نشان دادند در کلاس‌هایی با تکالیف متنوع، ارزشیابی تسلطی و تشویق خودمختاری، خودتنظیمی دانشجویان افزایش می‌یابد. کارپ^۶ (۲۰۱۰) در پژوهشی نشان داد که تلاش و عواطف معلم، اعتماد دانش‌آموزان را در اجرای تکالیف تحت تأثیر قرار می‌دهد، اعتماد به نفس دانش‌آموزان نیز بر خودکارآمدی تحصیلی و موفقیت تحصیلی اثرگذار است و خودکارآمدی تحصیلی نیز باعث موفقیت تحصیلی می‌شود (به نقل از دهقانی‌زاده، ۱۳۹۱). سیادتیان، عطایی و قمرانی (۲۰۱۵) در پژوهش‌های خود نشان دادند که سرزندگی در دانش‌آموزان دارای مشکلات شنوایی پایین‌تر از گروه عادی است. همچنین پورعبدل، صبحی قراملکی و عباسی (۱۳۹۴) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که وجود سرزندگی تحصیلی پایین در دانشجویان،

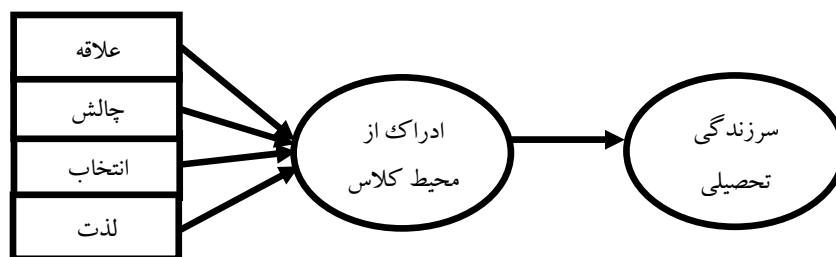
-
1. Patrick & Ryan
  2. Bang
  3. Kaplan & Maehr
  4. Friedel & et al
  5. Greene & et al
  6. Karp

با ایجاد تعلل در تکالیف تحصیلی و عدم ایجاد انگیزه مثبت، نقش مؤثری در افت تحصیلی و بالطبع تداوم این اختلال در این دانشجویان می‌شود. در مجموع، یافته‌ها نشان می‌دهند کلاس‌هایی با ویژگی‌های خودمختاری، تکلیف‌مداری، تسلط و مشارکت، به افزایش سازگاری و انطباق بیشتر دانشجویان منجر می‌شود و باعث برخورد مؤثرتر دانشجویان با موانع هر روزه زندگی تحصیلی می‌شود و باورهای توانمندی و خود نظم‌بخشی آنان را بهبود می‌بخشد (گرین و همکاران، ۲۰۰۴).

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

۱. فرضیه ۱. بین ادراک از محیط کلاس با سرزندگی تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران رابطه وجود دارد.
۲. فرضیه ۲. مؤلفه‌های ادراک از محیط کلاس قابلیت پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران را دارند.

شکل (۱) الگوی مفهومی پژوهش

روش‌شناسی (روش تحقیق؛ جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری؛ ابزارها) روش پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها توصیفی از نوع همبستگی است. در پژوهش حاضر جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری (روان‌شناسی و علوم تربیتی، مدیریت، علوم اجتماعی، جغرافیا، تربیت بدنی، اقتصاد و کارآفرینی) دانشگاه تهران است. با توجه به اطلاعات به دست آمده از دانشکده‌های مذکور، تعداد دانشجویان این دانشکده‌ها ۶۷۲۸ نفر بوده که در مجموع تعداد جامعه آماری این پژوهش را تشکیل می‌دهند. با توجه به اینکه جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش، دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران است برای انتخاب تعداد نمونه آماری از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب استفاده شده است؛ یعنی هر یک از دانشکده‌ها به عنوان طبقه در نظر گرفته شده‌اند. برای تعیین حجم نمونه مورد نظر از فرمول کوکران استفاده شد که تعداد ۳۶۳

نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای سنجش ادراک از محیط کلاس از پرسشنامه (باباخانی، ۱۳۹۰) استفاده شد. پرسشنامه ادراک از محیط کلاس شامل ۳۱ گویه بوده و متغیر ادراک از محیط کلاس را با توجه به چهار مؤلفه علاقه (۸ سؤال)، چالش (۹ سؤال)، انتخاب (۷ سؤال) و لذت (۷ سؤال) بررسی می‌کند. این پرسشنامه بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (همیشه «۵» تا هرگز «۱») تنظیم شده است. روایی پرسشنامه از نوع محتوایی بوده و پایایی آن نیز با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ادراک از محیط کلاس ۰/۹۰ به دست آمد. پرسشنامه سرزندگی تحصیلی (دهقانی‌زاده و حسین‌چاری، ۱۳۹۱)، با الگوگیری از مقیاس سرزندگی تحصیلی مارتین و مارش، (۲۰۰۶) شامل ۹ گویه بوده که با توجه به این ۹ گویه سرزندگی تحصیلی دانشجویان را بررسی می‌کند. این پرسشنامه بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (همیشه «۵» تا هرگز «۱») تنظیم شده است. روایی پرسشنامه از نوع محتوایی بوده و از سوی استادان روان‌شناسی تربیتی تأیید شده است. پایایی پرسشنامه سرزندگی تحصیلی ۰/۹۰ به دست آمد که ضریب پایایی هر دو پرسشنامه نشان‌دهنده مطلوب و قابل قبول بودن پایایی آنها است. برای گردآوری داده‌ها در ابتدا تعداد دانشجویان هر دانشکده مشخص شدند. سپس با توجه به اندازه نمونه هر دانشکده، دو پرسشنامه ادراک از محیط کلاس و سرزندگی تحصیلی در اختیار دانشجویان قرار گرفت و در نهایت در مرحله آخر پرسشنامه‌ها جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (ماتریس همبستگی و تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام) استفاده شد.

یافته‌ها

جدول (۱) میانگین و انحراف معیار ادراک از محیط کلاس و سرزندگی تحصیلی در دانشجویان را نشان می‌دهد.

جدول (۱) شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد
ادراک از محیط کلاس	۳۶۳	۴/۹	۰/۸
علاقه	۳۶۳	۴/۸	۱/۱
چالش	۳۶۳	۵/۵	۱/۰۰
انتخاب	۳۶۳	۵/۵	۱/۱
لذت	۳۶۳	۳/۷	۰/۹
سرزندگی تحصیلی	۳۶۳	۶/۴	۱/۴

یافته‌های مندرج در جدول (۱) نشان می‌دهد میانگین و انحراف معیار در خرده مقیاس ادراک از محیط کلاس به ترتیب، به این شرح است: علاقه ۴/۸، ۱/۱، چالش ۵/۵، ۱/۰۰، انتخاب ۵/۵، ۱/۱، لذت ۳/۷، ۰/۹ و مقیاس ادراک از محیط کلاس ۴/۹، ۰/۸. همچنین میانگین و انحراف معیار مقیاس سرزندگی تحصیلی ۶/۴، ۱/۴ است.

فرضیه (۱). بین ادراک از محیط کلاس با سرزندگی تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران رابطه وجود دارد.

جدول (۲) ماتریس همبستگی، میانگین و انحراف استاندارد ابعاد ادراک از کلاس با سرزندگی تحصیلی

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱- ادراک از محیط کلاس	۱					
۲- علاقه	۰/۸۶**	۱				
۳- چالش	۰/۸۱**	۰/۵۶**	۱			
۴- انتخاب	۰/۷۴**	۰/۴۴**	۰/۵۴**	۱		
۵- لذت	۰/۸۸**	۰/۷۹**	۰/۵۹**	۰/۵۱**	۱	
۶- سرزندگی تحصیلی	۰/۲۱**	۰/۱۹**	۰/۰۷	۰/۲۵**	۰/۲۰**	۱

**P<0/01

جدول (۲) ماتریس ضرایب همبستگی ادراک از محیط کلاس و سرزندگی تحصیلی در دانشجویان را نشان می‌دهد. داده‌های جدول ۲ بیانگر رابطه مثبت و معنی‌دار ادراک از محیط کلاس و سرزندگی تحصیلی ($r=0/21$, $P<0/01$) است. همچنین، بین مؤلفه‌های علاقه و سرزندگی تحصیلی ($r=0/19$, $P<0/01$)، انتخاب و سرزندگی تحصیلی ($r=0/25$, $P<0/01$) و لذت و سرزندگی تحصیلی ($r=0/20$) رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. در بین مؤلفه‌های ادراک از محیط کلاس تنها مؤلفه چالش رابطه مثبت و معنی‌داری با سرزندگی تحصیلی نداشت. برای تعیین سهم هر یک از مؤلفه‌های ادراک از محیط کلاس در پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی از تحلیل رگرسیون گام به گام استفاده شد. نتایج تحلیل رگرسیون در جدول (۳) گزارش شده است.

فرضیه (۲). مؤلفه‌های ادراک از محیط کلاس قابلیت پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران را دارند.

جدول (۳) خلاصه نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام سرزندگی تحصیلی از طریق مؤلفه‌های ادراک از کلاس

گام	متغیر وارد شده	R	R2	F	سطح معناداری
۱	عامل انتخاب	۰/۲۵	۰/۰۶	۲۴/۲۸	۰/۰۰۰

همان‌طور که در جدول (۳) مشاهده می‌شود، در تحلیل داده‌های مربوط به کل نمونه، تنها مؤلفه انتخاب در یک گام وارد تحلیل شد و با توجه به مقدار R2 مؤلفه انتخاب در کل قادر به پیش‌بینی ۰/۰۶ از تغییرات سرزندگی تحصیلی است. سایر مؤلفه‌های ادراک از محیط کلاس وارد تحلیل نشدند. زیرا رابطه آنها با سرزندگی تحصیلی معنادار نبود؛ یعنی این مؤلفه‌ها سهمی در پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی به خود اختصاص ندادند.

جدول (۴) ضرایب تحلیل رگرسیون گام به گام سرزندگی تحصیلی با متغیرهای پیش‌بین

گام	متغیر وارد شده	B	Beta	T	سطح معناداری	مقدار ثابت a
۱	عامل انتخاب	۰/۴۰	۰/۲۵	۴/۹	/۰۰۰	۴/۲۹

همان‌طور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود مقدار Beta برای مؤلفه انتخاب ۰/۲۵ است، در سطح ۰/۰۰۰ معنی‌دار است. با توجه به این ضریب می‌توان گفت یک واحد انحراف معیار تغییر در مؤلفه انتخاب به اندازه ۰/۲۵ انحراف معیار تغییر در سرزندگی تحصیلی حاصل خواهد شد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین ادراک از محیط کلاس با سرزندگی تحصیلی دانشجویان پردیس علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران بود. به منظور بررسی این فرضیه که «بین ادراک از محیط کلاس با سرزندگی تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران رابطه وجود دارد»؛ نتایج نشان داد که بین متغیر ادراک از محیط کلاس و سرزندگی تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین مؤلفه‌های علاقه و سرزندگی تحصیلی، انتخاب و سرزندگی تحصیلی و لذت و سرزندگی تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. محیط کلاس و دانشگاه و شیوه آموزشی اساتید اثرات غیرقابل انکاری بر عملکردهای تحصیلی و فرایندهای شناختی دانشجویان دارد (آندرمن و میدگلی، ۱۹۹۷). یکی از

پیامدهای مهم محیط دانشگاه، ادراکات دانشجویان است که نقش مهمی در انگیزش، شناخت و عملکرد دانشجویان دارد. بنابراین، با توجه به اهمیت ادراکات محیطی و پیامدهای مثبت و منفی آن، هرچقدر اساتید در ایجاد جوی پر از محبت و صمیمیت و جذاب تلاش کنند، دانشجویان از بودن در چنین کلاس‌هایی احساس لذت و شادابی می‌کنند و با علاقه مضاعف و چندبرابر به تکالیف و فعالیت‌های کلاسی خود مشغول می‌شوند. همچنین این دانشجویان با انتخاب خود و از روی علاقه وارد کلاس می‌شوند و از بودن در آن لذت می‌برند. در واقع می‌توان گفت سرزندگی تحصیلی موجب احساس مثبت دانشجویان در مورد خودشان می‌شود و همین امر موجب علاقه آنان به امور تحصیلی و افزایش انگیزش تحصیلی آنان می‌شود. این عامل تحرک لازم را برای به پایان رساندن موفقیت‌آمیز یک تکلیف، رسیدن به هدف یا دستیابی به درجه معینی از شایستگی فراهم می‌آورد. دانشجویانی که سرزندگی تحصیلی بالایی دارند اشتیاق و علاقه بیشتری به تحصیل نشان داده، برای رسیدن به اهداف تحصیلی خود تلاش بیشتری می‌کنند برعکس دانشجویان دارای سرزندگی تحصیلی پایین علاقه چندان به تحصیل نشان نداده، تلاش کم‌تری هم برای رسیدن به اهداف تحصیلی می‌کنند (پورعبدل، صبحی قراملکی و عباسی، ۱۳۹۴). نتایج این فرضیه با نتایج پژوهش‌های (بدری‌گرگری و حسینی اصل، ۱۳۸۹؛ مرادی و چراغی، ۱۳۹۳؛ کاپلان و ماهر، ۱۹۹۹؛ فرایدل و همکاران، ۲۰۰۷) همخوانی دارد. در بین مؤلفه‌های ادراک از محیط کلاس تنها مؤلفه چالش رابطه مثبت و معنی‌داری با سرزندگی تحصیلی نداشت؛ یعنی دانشجویان در مواجهه با مسائل و چالش‌های مختلف، واهمه دارند و توانایی انطباق، سازگاری، تاب‌آوری و عملکرد مناسبی را ندارند. نتیجه این مؤلفه از متغیر ادراک از محیط کلاس مغایر با نتایج (مرادی و چراغی، ۱۳۹۳؛ آندرمین و میدگلی، ۱۹۹۷؛ میدلتون و همکاران، ۲۰۰۴) است.

در بررسی فرضیه دوم پژوهش «مؤلفه‌های ادراک از محیط کلاس قابلیت پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه تهران را دارند» نتایج نشان داد که تنها مؤلفه انتخاب در کل قادر به پیش‌بینی ۰/۰۶ از تغییرات سرزندگی تحصیلی است. سایر مؤلفه‌های ادراک از محیط کلاس وارد تحلیل نشدند، زیرا رابطه آنها با سرزندگی تحصیلی معنی‌دار نبود؛ یعنی این مؤلفه‌ها سهمی در پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی به خود اختصاص ندادند.

سرزندگی تحصیلی به رفتارهای آزادمنشانه، سازگار و تاب‌آور در حوزه تحصیل اشاره دارد و برون‌ریزی چنین رفتارهایی وابسته به زمینه شخصیتی آزاد، سازگار و با اراده و انتخاب است که غالباً در خانواده‌های دارای ارتباط باز و سنین کودکی شکل

می‌گیرد. بر این اساس، در کلاس‌هایی با ارتباط بسته یا الگوی ارتباطی هم‌نواپی که امکان آزاداندیشی و آزدیستی شخص در آن وجود ندارد، فرد از پختگی و سازگاری مناسبی برخوردار نخواهد شد و نخواهد توانست در حوزه تحصیل فردی سرزنده باشد. بر این اساس و با توجه به دیدگاه ایمز (۱۹۹۲) و اکلز و همکاران (۱۹۹۳)، زمانی که دانشجو کلاس درس را محیطی درک کند که به انتخاب وی احترام گذاشته شده و در نهایت به تقویت استقلال وی منتهی می‌شود. در این صورت کلاس درس را برای خود مفید می‌یابد و از راهبردهای مناسبی برای برخورد با چالش‌ها و انطباق با شرایط تحصیلی استفاده می‌کند که منجر به موفقیت وی در زمینه تحصیل خواهد شد. همچنین، ریان و گرولیک (۱۹۸۶) بیان می‌کنند هر چقدر استادان به دانشجویان حق انتخاب داده و آنها را در تصمیم‌گیری کلاسی دخالت دهند، آنها الگوی انگیزشی مثبت و سازگارانه‌تری با درس و دانشگاه بروز خواهند داد. این یافته‌ها با یافته‌های سایر پژوهشگران (پینتریچ^۱، ۱۹۹۴؛ آندرمین و میدگلی، ۱۹۹۷؛ و ننتزل^۲، ۱۹۹۸ و الیوت^۳، ۱۹۹۹) همسو است. بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادهای برای بهبود وضعیت سرزندگی تحصیلی دانشجویان در ذیل ارائه می‌شود:

✓ پیشنهاد می‌شود استادان با ایجاد جو تعامل، مشارکتی، تکالیف جذاب، دادن حق انتخاب به دانشجویان در تصمیم‌گیری و تأکید بر معنی‌داری و بااهمیت بودن محیط تحصیلی، خودکارآمدی و سرزندگی تحصیلی دانشجویان را ارتقاء بخشند.

✓ با توجه به اهمیت موضوع سرزندگی تحصیلی پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده علاوه بر پیشایند ادراک از محیط کلاس، به مطالعه بیشتر عوامل پیشایند اثرگذار بر آن و نیز پیامدهای این سازه در زندگی دانشجویان و دیگر گروه‌های جامعه پرداخته شود.

✓ با توجه به پراهمیت بودن سازه سرزندگی تحصیلی در تمامی مقاطع تحصیلی پیشنهاد می‌شود این سازه در سایر مقاطع و بر روی دیگر فراگیران نیز انجام شود.

منابع

- بدری گرگری، رحیم و حسینی اصل، فریبا (۱۳۸۹). پیش‌بینی جهت‌گیری انگیزش هدف چیرگی: نقش عوامل مربوط به ادراک از ساختار کلاس. فصلنامه علمی پژوهشی روان‌شناسی دانشگاه تبریز، (۱۷)، ۹-۳۳.
- پورعبدل، سعید؛ صبحی قراملکی، ناصر و عباسی، مسلم (۱۳۹۴). مقایسه اهمیت کاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان با و بدون اختلال یادگیری خاص. مجله ناتوانی‌های یادگیری، ۴ (۳)، ۲۲-۳۸.
- دهقانی‌زاده، محمدحسین (۱۳۹۱). بررسی میانجی‌گری خودکارآمدی در رابطه بین الگوهای ارتباط خانواده و ساختار کلاس با سرزندگی تحصیلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
- دهقانی‌زاده، محمدحسین و حسین‌چاری، مسعود (۱۳۹۱). سرزندگی تحصیلی و ادراک از الگوی ارتباطی خانواده؛ نقش واسطه‌ای خود کارآمدی، مجله مطالعات آموزش و یادگیری. ۴ (۲)، ۲۱-۴۷.
- مرادی، مرتضی و چراغی، اعظم (۱۳۹۳). الگوی علی- تجربی از روابط بین ادراک از الگوهای ارتباط خانواده، ادراک از ساختار کلاس، انگیزش و خودگردانی تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در نوجوانان دبیرستانی. مجله مطالعات آموزش و یادگیری، ۲ (۱)، ۱۱۳-۱۴۰.

- Ames, C. (1992). Classrooms: Goals, structures, and student motivation. *Journal of Educational Psychology*, 80 (3), 260-267.
- Andaman, E. M. & Midgley, E. (1997). Changes in achievement goal orientations, perceived academic competence, and grade access: the transition to middle-level schools. *Cotemporary Educational Psychology*, 22, 269-298.
- Bong, M. (2001). Between –and within– domain relations of academic motivation among middle and high school students: Self-efficacy, task value and achievement goals. *Journal of Educational Psychology*, 65, 317-329.
- Dorman, J. & Adams, J. (2004). Associations between students perceptions of classroom environment and academic efficacy in Australian and British secondary schools. *Westminster Studies in Education*, 27 (1), 69-85.
- Eccles, J. S. Midgley, C. Wigfield, A. Buchanan, C. M. Reuman, D. Flanagan, C. & MacIver, D. (1993). Development during adolescence: the impact of stage/environment fit on young adolescents' experiences in schools and in families, *American Psychologist*, 48, 90-101.

- Elliott, A. J. (1999). Approach and avoidance motivation and achievement goals. *Educational Psychologist*, 34, 169-189.
- Finn, J. D. & Rock, D. A. (1997) Academic success among students at risk for school failure, *Journal of Applied Psychology*, 82, 221-234.
- Friedel, J. M. Cortina. K. S. Turner. J. C. & Midgley, C. (2007). Achievement goals, efficacy beliefs and coping strategies in mathematics: The role of perceived parent and teacher goal emphasis. *Contemporary Educational Psychology*, 32 (3), 434-458.
- Gonzalez, R. & Padilla, A. M. (1997).The academic resilience of Mexican American high school students. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 19, 301-317.
- Greene, B. A. Miller, R. B. Crowson, H. M. Duke, B. L. & Akey, K. L. (2004). Predicting high school students' cognitive engagement and achievement: Contributions of classroom perceptions and motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 29 (4), 462-482.
- Kaplan, A. & Maehr, M. L. (1999). Enhancing the motivation of African American students: An achievement goal theory perspective. *The Journal of Negro Education*, 68, 23-41.
- Martin, A. J. & Marsh, H. W. (2006). Academic buoyancy and its psychological and educational correlates: A construct validity approach. *Psychology in the Schools*, 43 (3), 267-282.
- Martin, A. J. & Marsh, H. W. (2008).Academic buoyancy: Towards an understanding of students' everyday academic resilience. *Journal of School Psychology*, 46 (1), 53-83.
- Middleton, M. J. Kaplan, A. & Midgley, C. (2004).The change in middle school students 'achievement goals in mathematics over time. *Social Psychology of Education*, 7, 289-311.
- Mucherah, W. (2008). Classroom climate and students' goal structures in high-school biology classroom in Kenya. *Learning Environments Research*, 11 (1), 63-81.
- Overstreet, S. & Braun, S. (1999). A preliminary examination of the relationship between exposure to community violence and academic functioning. *School Psychology Quarterly*, 14, 380-396.
- Patrick, H. & Ryan, A. (2008). What do students think about when evaluating their classrooms mastery goal structures? *The Journal of Experimental Education*, 77, 99-123.
- Pettus, K. R. (2006). *The relationship of parental monitoring to community college student adjustment and achievement: differences by gender, ethnicity, parental education level, and student residence*. Unpublished Ph.D. Thesis, Carolina University.
- Pintrich, P. R. (1994). Continuities and discontinuities: future directions for research in Educational Psychology. *Educational Psychologist*, 29, 137-148.
- Putwain, D. V & Connors, L. & Symes, W. & Douglas-Osborn. E. (2011). *Is academic buoyancy anything more than adaptive coping?* *Anxiety, Stress & Coping*, 1-10.

- Ryan, R. M. & Grolnick, W. S. (1986). Origins and pawns in the classroom: Self-report and projective assessment of individual difference in children's perceptions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 550-558.
- Siadatian, S.H. Ataie, M. & Gomrani, A. (2014). Comparison vitality of students with and without hearing loss. *Journal of Exceptional education*, 14 (4), 16-21.
- Spear, L. P. (2000). The adolescent brain and age related behavioral manifestations. *Neuroscience and Behavioral Reviews*, 24, 417-463.
- Wentzel, K. R. (1998). Social relationships and motivation in middle school: The role of parents, teachers and peers. *Journal of Educational Psychology*, 90, 202-209.